

Artforum

Tlačová správa z vydavateľstva Artforum

Znenie tlačovej správy: **Vydavateľstvo Artforum a Slovenské centrum dizajnu vydávajú knihu Ivy Mojžišovej o bratislavskej ŠUR s názvom Škola moderného videnia**

Dátum vydania TS: 27. 6. 2013

Kontaktná osoba: Monika Kompaníková, pr@artforum.sk, 0948 033 768, www.artforum.sk

Iva Mojžišová

Škola moderného videnia

Podnázov: Bratislavská ŠUR 1928-1939

Vydavateľ : Artforum, Slovenské centrum dizajnu

Grafický dizajn: Ján Šicko

Formát 175 x 240 mm

Počet strán: 216

Väzba: Tvrdá väzba / Hardback

Dátum expedície: 1. 7. 2013

Cena : 18 €

ISBN: 978-80-8150-010-7

EAN: 9788081500107

Balené do fólie po 10 kusov

Kniha Ivy Mojžišovej sa odohráva v medzivojnovom období minulého storočia a vznikla na základe článkov zverejnených v rokoch 2010 -2011 v časopise Designum. Ocitáme sa v pomerne zaostalej Bratislave, kde – akoby na zelenej lúke – vďaka zopár krásne uvzatým a progresívnym ľuďom vzniká Škola umeleckých remesiel, škola pokroková nielen na tie časy, škola, ktorej je treba vzdať hold. Za autorkinými textami sú desiatky rokov neutíchajúceho záujmu, štúdiá, archívneho pátrania, rozhovorov s pamätníkmi, dekády lásky a úcty k predmetu skúmania a ľuďom, ktorí ho tvorili. Hoci je Mojžišovej kniha fundovaná, plná informácií aj interpretácií, jej jazyk je pútavý. Akoby rozprávala príbeh. Veľký-malý príbeh našich malých-veľkých dejín. Knihu graficky spracoval Ján Šicko.

O autorke:

Iva Mojžišová v roku 1961 vyštudovala dejiny umenia a históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. K diplomovej práci venovanej scénografii ju nasmerovala doc. Alžbeta Güntherová-Mayerová. Počas 60. rokov sa stala uznávanou interpretátorkou súčasnej slovenskej moderny aj tvorby európskych a amerických umelcov. Skúmala historické avantgardy medzivojnového obdobia v maľbe, sochárstve, neskôr vo fotografii. Publikovala v Slovenských pohľadoch, Revue svetovej literatúry, revue Ars a vo Výtvarnom živote.

Od roku 1963 (do 1997) pracovala v Slovenskej akadémii vied. V čase normalizácie sa stiahla k spracovávaniu hesiel do encyklopedických slovníkov, lebo sa nechcela venovať ideologicky motivovaným úlohám. Pokračovala vo výskume Školy umeleckých remesiel, venovala sa scénografii.

Na začiatku 90. rokov dostala na krátky čas možnosť prednášať na Filozofickej fakulte a vrátila sa k svojim odloženým témam. Pripravila na vydanie dva zborníky svojich textov, písala knihy a články, sumarizovala svoje skúmanie Školy úžitkových remesiel v Bratislave v článkoch a napokon v knihe. V roku 2008 obhájila doktorát (PhDr.).

V posledných rokoch bola odmenená za svoje celoživotné dielo viacerými výnimočnými oceneniami. K tým najvýznamnejším patrí hodnosť Doctor honoris causa od Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave, 17. výročná Cena Dominika Tatarku v roku 2010, Cena Nadácie Václava a Dagmar Havlovcov VIZE 97 v roku 2011 a Vianočná cena skupiny AR roku 2011.

Povedali o knihe:

„Historička a kritička umenia Iva Mojžišová je zvláštnou osobnosťou slovenskej kultúry. Od 60. rokov sa venuje súčasnej slovenskej moderne a tvorbe svojich vrstovníkov Galandovcov, skúma historické avantgardy medzivojnového obdobia, Bauhaus a Školu umeleckých remesiel. Táto línia odborných záujmov od voľného umenia po remeslo a dizajn a jej tvrdošijnosť v hľadaní až prvotných zdrojov je pre ňu príležitosťou vidieť a objavovať iné súvislosti so životom, ktoré prekračujú úzke hranice vedného odboru, chápať spoločenské javy a úlohu osobností.“

Adriena Pekárová

„Prehľadným spôsobom, čistým jazykom bez fráz nám Mojžišová predkladá pozoruhodný príbeh bratislavskej Školy umeleckých remesiel. Som presvedčený, že najmä pre mladú generáciu bude kniha nesmierne objavná ako celok. Nič nekamufluje, nezastiera, zoznamuje nás s množstvom faktov, ktoré sú základným pramenným materiálom, na ktorom treba stavať.“

Ľubomír Longauer

„Elementárne problémy našej výtvarnej kultúry (najmä absencia umeleckopriemyslového múzea) spôsobili, že informácie bolo často potrebné dohľadávať a rekonštruovať z druhostupňových zdrojov. Na tomto pozadí ešte viac vynikne bádateľský výkon, ktorého výsledok je neobyčajne plastický. Zdá sa, akoby Iva Mojžišová nebola stretla pár dožívajúcich pamätníkov existencie ŠUR a pátrala v archívoch, ale kedysi priamo sedela v laviciach školy.“

Zdeno Kolesár

„Už v časoch ŠUR-ky nové videnie neformoval len zrak, ale aj civilnosť a predovšetkým zanietenosť pre nový životný štýl. Preto to nemohli byť len otázky existenčné, ktoré priviedli jedinečné autorské individuality do Bratislavy, ale aj misijný rozmer služby za nové umenie pre človeka.“

Dezider Tóth

„V analytických a historických úvahách o bratislavskej Škole umeleckých remesiel, ktorá je Mojžišovej srdcovou záležitosťou, presadzuje v polemike s názormi, ktoré v nej vidia akúsi odnož Bauhausu, koncept, že bola apropiáciou, jeho pretvorením z našich vnútorných slovenských a českých zdrojov.“

Peter Zajac

Ukážka:

Čas avantgardy a jej aktérov (1931 – 1934)

Označenie tohto obdobia v dejinách ŠUR za „čas avantgardy“ by nemalo byť spochybniteľné z viacerých dôvodov. V prvom rade vďaka osobnostiam, ktoré vtedy prichádzali na niekoľko rokov alebo na niekoľko dní, aby venovali škole kúsok zo svojho ja, a možno ich oprávnené považovať za predstaviteľov avantgardných snáh v myslení i v tvorbe. A že to bola avantgarda, okrem cudzích hostí, často dosť umiernená aj meškajúca, to patrilo a možno bude ustavične patriť k nášmu prostrediu. Ba neskoro sme zbadali, že zanechala výraznejšie stopy, že sa objavila v architektúre, typografii, fotografii, divadle, poézii. A že to zväčša nejako súviselo so ŠUR a jej učiteľmi, jej iniciatívnym prostredím a vôľou fungovať v tomto smere ako *spiritus movens*.

V tom čase už v okolitých krajinách víťazila totalitná moc. Na stredoeurópskych intelektuálov doľahla predtucha emigrácie a tá tieseň ich pobádala zastaviť sa na takých miestach, kde by sa predtým sotva boli ocitli. Na pozvanie vedeckých a umeleckých spolkov prichádzali do Bratislavy s verejnými prednáškami predstavitelia kultúrnej elity z Viedne, Berlína, Paríža, Prahy, Budapešti, ktorí v Európe niečo znamenali: filozofi, spisovatelia, sociológovia, básnici, architekti, hudobníci, divadelníci, filmológovia, výtvarní umelci a umenovedci. Medzi nimi Rudolf Carnap, Herbert Marcuse, Thomas a Klaus Mannovci, Alfred Doblin, Mihály Babits, Jozef Frank, Peter Behrens, Béla Bartók, Leopold Jessner, Walter Iherig, Julius Bab, Béla Balázs, Lajos Kassak, Jaques Chabannes a viacerí iní. Kríza ducha a kríza rozumu, Boh a východisko z chaosu, nepokoj a úzkosť, Freud a Marx, postavenie človeka v strojovej civilizácii, to boli hlavné témy, okolo ktorých sa krúžilo, spodné prúdy tridsiatych rokov.

Na ŠUR-ke sa však ešte vždy verilo v solídne základy československej demokracie. Vo chvíli, keď sa škola ešte len udomáčňovala v nedokončenej novostavbe, ozval sa na zasadaní kuratória hlas požadujúci, aby sa „*učitelia nehľadali len doma, ale aby sa siahlo i k silám zahraničným*“. Predbežne – a pri tom napokon aj zostalo takmer po celé trvanie školy – sa z finančných dôvodov ukázalo ako prijateľné pozývať zahraničných hostí len na jednorazové prednášky alebo krátkodobé kurzy.

Na jar roku 1931 prichádza z Prahy na Fullovo naliehanie pôvodne jeho spolužiak z pražskej UMPRUM a neskôr študent Akadémie výtvarných umení Mikuláš Galanda. Boli to časy ich najužšieho priateľstva, keď obaja bývali a pracovali vo Fullovom malom ateliéri na Trnavskej ceste. Tento čas už aj u nás – i keď s istým oneskorením – prebiehal v znamení hospodárskej krízy. A práve vtedy, v rokoch 1930 – 1932, sa zrodili štyri čísla *Súkromných listov Fullu a Galandu*. Listy neboli časopisom ani manifestom, za ktorý sa najčastejšie označujú. Prilievajúca je charakteristika Zory Rusinovej: „*Súkromné listy majú ráz manifestu, len ak ich vnímame v kontexte k domácejmu výtvarnému daniu. Z hľadiska kritérií a deklarácií európskych raných avantgárd manifestom nie sú. Nezaštitujú totiž žiaden nový štýl a nie sú ani výrazom nijakého špecifického tvorivého programu...*“

Tieto chvíle medzi druhým a tretím desaťročím patrili na Slovensku boomu novozaložených avantgardných či modernistických periodík. Od *DAV-u* a *Slovenskej grafie cez Forum* po *Novú Bratislavu* či *Elán*. Trojjazyčné *Forum*, časopis pre umenie, stavbu a interiér, ktorý vychádzal do roku 1938, sa považuje za najdlhšie vydávané avantgardné periodikum v strednej Európe.

Podľa Ladislava Foltyna, „*Nová Bratislava, podobne ako Škola umeleckých remesiel, to boli záblesky, ktoré vrhali svetlá ďaleko dopredu...*“.

Ten rok 1931, presnejšie jeseň sa spájala s príchodom viacerých nových pedagógov. Z nedlhého štúdia na Bauhause prišiel do Bratislavy architekt, typograf, scénograf a člen brnianskeho *Devětsilu* Zdeněk Rossmann. Nie priamo z Nemecka, ale z Paríža, kde sa zastavil po odchode z Dessau. Muža s jeho schopnosťami potrebovala nielen ŠUR, ale aj celá tunajšia obec typografov. V článku *Čo chceme od školy umeleckých remesiel?* sa v Slovenskej grafii písalo: „*Dobre vyškolený typograf je pre nás viac ako desať grafikov dovedna – nôž, ihla, dlátka a všetky možné techniky – typograf nepotrebuje maľovať obrazy, stačí vyjadriť sa ušľachtilo materiálom, ktorý mu je daný k dispozícii. Budeme radi vidieť, keď na výchovu typografov bude mať vplyv človek názoru moderného.*“

V tomto smere bol Rossmann tá pravá osobnosť. Ibaže on obrazy potreboval, ale nie maľované. Potreboval fotografie a rôzne druhy obrazových tlačí na tvorbu typofotografií. Po predchádzajúcom zaujatí konštruktivismom sa v jeho prácach objavilo iné, funkcionalistické, myslenie s odlišnými vyjadrovacími prostriedkami: čistá plocha, čisté písmo, a to zväčša malopis – v tom bol Rossmann v Československu prvý – a fotografia. Ako sa vyjadril: „*...fotografia je optickým oznamovacím prostriedkom ako písmo.*“

A tu kdesi sa rodil ďalší príbeh. Rossmann sa v Brne zblížil s Jaromírom Funkem a jeho pričinením sa snímky fotografa odrazu ocitli na divadelnom javisku ako súčasť scény. Vtedy sa začala aj spolupráca Rossmanna s Funkem na vytváraní pozoruhodných puristických obálok a layoutov so zábermi novej architektúry – v duchu novej fotografie. Tento typ spoločnej tvorby sa naplno rozvinul v Bratislave.

Stalo sa to po Rossmannovom povzbudzovaní a Funkeho neúspešnom pokuse dostať sa do fotografického ateliéru k Peterhansovi na Bauhaus. Architekt sa nevzdal. Navrhol Vydrovi, aby Funkeho prijal na UŠ a ŠUR. Riaditeľ oboch škôl presvedčil kuratórium že ide o „*znameníého fotografa, patriaceho k najlepším v strednej Európe*“. Tak otvorila Bratislava fotografické oddelenie skôr ako bruselská La Cambre a viaceré iné slávnejšie a priebojnejšie školy. A len dva roky po Bauhause. A tu, odkedy natešený Rossmann čakal Funkeho na peróne bratislavskej stanice, ďalšie štyri roky tvorili zaujímavú a originálnu dvojicu, o ktorej bude ešte reč.

Medzi týmito budúcimi profesormi sa v roku 1931 konečne objavila žena – Júlia Horová. Ako tí spomínaní pred ňou, bola tiež obdarená viacstranným talentom. Pôvodne prišla do Prahy študovať maliarstvo, výstava francúzskych sochárov ju však očarila natoľko, že sa rozhodla pre sochársku špeciálku Josefa Drahoňovského. A francúzska túžba ju neopustila. Ako 24-ročná odišla do Paríža. Pracovala v ateliéri Lachanela, navštevovala múzeá, pokračovala v štúdiu v Inštitúte francúzskej keramiky v Sèvres a veľa kreslila. Po návrate zakotvila v Bratislave na ŠUR, aby tam viedla oddelenie keramiky. Už predtým, ešte ako pražská študentka, sa dôverne oboznámila s prácou Slovenskej keramiky v Modre.

Aj textilný výtvarník a maliar František Malý, absolvent textilného odboru Umelecko-priemyselnej školy v Prahe po príchode na Slovensko hneď po skončení I. svetovej vojny pôsobil na rôznych miestach slovenského vidieka a Podkarpatskej Rusi, aby tu spolupracoval s domáckymi výrobcami, či skôr výrobkyňami, ako poradca pri modernom vzorovaní tkaného textilu. Od roku 1921, po vzniku Spoločnosti umeleckého priemyslu v Bratislave, sa stal vedúcim návrhárom jej gobelínky a po jej zrušení a založení Detvy do roku 1926 (?) pracoval

ako umelecký vedúci tamojších textilných dielní, a napokon ako pedagóg na Učňovských školách a na Škole umeleckých remesiel. Malý, okrem Fullu a Vydru, pôsobil na ŠUR najdlhšie.

Nečakaným prekvapením dozaista bolo, keď sa o miesto na bratislavskej škole uchádzal architekt Pavel Janák, profesor na UMPRUM v Prahe. Dôvody presne nepoznáme, možno šlo o isté spory v súvislosti s výstavou tridsiatich moderných novostavieb rodinných domov v Prahe „na Babe“ a zároveň o boj s „*národní nemocí v předstihování jeden druhého*“, ako sa Janák vyjadril práve v roku 1931. Bol presvedčený, že šlo najmä o vzájomné meranie síl stavebníkov. Kvôli konkurencii a kvôli pýche. Miesto v Bratislave pražský profesor nedostal, obsadil ho už predtým jeho žiak Ferdinand Hrozinka. Napokon najpravdepodobnejšie je, že oň už ani nestál.

Hlbší záujem o otázky vzťahov umenia k životnému prostrediu a kultúrnym i hmotným potrebám človeka v povojnovej spoločnosti, ktoré s takou dôraznosťou nastolili avantgardy, sa začal hlásiť aj na Slovensku, oneskorene, ale predsa. „*Tento ústav má veľkú budúcnosť, už len preto, že sa zakladá za okolností celkom iných než druhé naše školy*“, písal Hořejš, keď už ŠUR fungovala, „*že sa zakladá v atmosfére, ktorá je naplnená novými myšlienkami, že zoskupila okolo seba ľudí mladých, ktorí inakšie hľadajú na svet, než skostnatelé učiteľské zbory mnohých škôl*“.

Dobudovaná ŠUR mala desať oddelení, členených nie podľa druhov a techník, ale sčasti podľa funkcií a sčasti podľa materiálov. Oddelenie dekoratívneho maliarstva, ktoré viedol Fulla, oddelenie módy a textilu na čele s Malým (kresbu tu učil Galanda) a keramické oddelenie vedené Horovou tvorili oblasť bytovej kultúry. Funkeho fotografické, Rossmannovo oddelenie typografie a užitej grafiky a Reichentalovo aranžovanie výkladných skriň spadali do oblasti propagácie a reklamy a spolupracovali so všetkými ostatnými a Hrozinkovo drevorobné a neskoršie Trosterovo kovorobné oddelenie stálo na pomedzí oboch. Špecialitou ŠUR boli detské kurzy maliarstva (Fulla), kreslenia (Galanda, prípadne Reichental), modelovania (Horová) a zábavného tkania (Malý). Niečo zo spôsobu myslenia vedúcich jednotlivých oddelení nám podkryjú vlastné stručné charakteristiky.

Fulla: Oslobodenie bytu od všetkých zaťažujúcich vzorov dekoračnej maľby. Viac kultúry farebnosti, kvality tónov a viac svetla. Maľba je zdôraznením architektonického účinku.

Funke: Fotografujeme štruktúry, objavujeme fotogéniu predmetov, kombinujeme objekty v priestore.

Galanda: Vzbudzujeme záujem detí o tvorivú činnosť realizovaním vlastných myšlienok a udržujeme ich tvorivú fantáziu až po štádium autokritiky.

Horová: Točíme keramiku ako účelné náradie človeka. Keramika je tiež dobrou základňou výchovy plastického tvorenia a cítenia

Hrozinka: Normalizujeme typy nábytku. Zjednodušujeme konštrukciu. Kombinujeme materiál, drevo, sklo, kovy, látky. Akosť a prostota proporcií. Ekonomia priestoru k vlastnému bývaniu.

Mallý: Poznávame materiál, jeho vlastnosti a účinok v meradle foriem a farieb, väzieb a vzájomných kombinácií. Usilujeme sa vytvoriť účelné súčiastky odevu a bývania.

Rossmann: Našou úlohou je urobiť tlačivá čitateľnejšími. Normalizácia písma, čisté geometrické formy a sadzba rozčlenená opticky podľa obsahu, to sú prostriedky, ktoré používame na riešenie tejto úlohy.

Medzi jednotlivými oddeleniami školy vládla úzka súčinnosť, taká úzka, že neraz sa ich práca navzájom prelínala a nedala sa oddeliť jedna od druhej. To už nebola len otázka programu školy ani snahy „*usmerňovať výchovu na základe myšlienky principiálnej jednoty všetkej výtvarnej práce, teda idey, ktorá Waltera Gropiusa viedla pri založení a uskutočnení Bauhausu*“. Smerovanie k tímovej práci, jednote, celku, štýlu sa z pôvodného postulátu avantgárd zmenilo na kultúrnu a civilizačnú potrebu, ba priam na imperatív doby. Mal to byť predstupeň k sociálnej integrácii meniacej sa spoločnosti.

Budúcnosť bola tým, na čo sa upriamila ŠUR. „*Jedná sa tu o výchovu generácií, ktoré budú postavené pred nové úlohy, ktoré budú musieť jemne reagovať na zmeny v spoločenskom poriadku,*“ písal Hořejš, „*budú musieť svoju prácu prispôsobovať novým sociálnym podmienkam a výrobkom dávať celkom iný zmysel, než majú doteraz. (...) Je úlohou takých škôl, aby sa ich učiteľský zbor dôkladne zoznámil s filozofickými názormi, ktoré ľudstvo vedú do novej vývojovej epochy, a aby žiactvo učili nielen tvoriť nové veci, ale predovšetkým sa naučili myslieť a sledovať vývoj spoločnosti, ktorej sú článkom.*“

Súbežne s vydaním knihy sa v Múzeu mesta Bratislavy koná **výstava**

škola moderného umenia, bratislavská ŠUR 1928-1939

ktorej kurátorkou je Iva Mojžišová. Otvorenie výstavy bude 2.7.2013 o 18:00 vo výstavnej sieni Múzea mesta Bratislavy na nádvorí Starej radnice. Knihu i výstavu predstavia emeritný kurátor Moravskej galérie v Brne Antonína Dufek a Zuzana Mojžišová. Výstava trvá do 1.9.2013 a zorganizovalo ju OZ FOTOFO/Stredoeurópsky dom fotografie. Knihu bude možné zakúpiť počas vernisáže aj počas celého trvania výstavy priamo v priestoroch MMB.

Tlačová konferencia ku knihe aj výstave bude v utorok 2. 7. 2013 o 10:00 vo FOTOCAFE Amsterdam v Stredoeurópskom dome fotografie na Prepoštskej ulici č.4 v Bratislave. Knihu predstaví Adriana Pekárová (Slovenské centrum dizajnu).

